

L'enderroc de les cases de la façana del riu. Algunes puntualitzacions històriques

Fà uns dies, una mica amoïnada pel continu bombardeig d'articles, reportatges, entrevistes i opinions diverses sobre l'enderroc de les cases de la façana fluvial situades davant de la catedral de Tortosa, vaig voler emprar una coneguda xarxa social per fer un comentari que, en el fons, l'únic que pretenia era previndre pel mal ús que s'estava fent de certes dades històriques i arqueològiques, algunes d'elles de poca o nul·la consistència, que servien per criticar aquest enderroc que després d'anys d'estira i arrossa s'ha portat a terme. Alhora, vaig intentar deixar clara la important càrrega sentimental que, per molts i moltes dels comentaristes, podia tindre aquesta decisió presa per l'Ajuntament.

El cas és que l'escrit va tindre certa ressonància, doncs va suscitar un debat que fins i tot va produir un augment de les meues reduïdes amistats a la xarxa. Com que la cosa va continuar, afectant en certa mesura a l'equip d'investigació de la URV al qual pertanyo, ens hem vist quasi bé obligats a explicar, de forma més àmplia, el nostre parer sobre el tema.

En primer lloc hem de dir que, malgrat que les cases ja estan enderrocades i, per tant, no es poden recuperar, no volem que se'n encaselle com a partidaris de l'enderroc. Almenys no tots, doncs fins i tot els components del grup de recerca tenim opinions retrobades al respecte. Si més no, cal recordar que aquesta decisió ha comportat un procés lent, de decennis, i que s'ha desenvolupat en un ambient en què nosaltres, com a arqueòlegs, no hem pres part en cap moment, reservant-nos les opinions que cadascun i cadascuna teníem al respecte. I si ens hem manifestat ha estat com bona part de la ciutadania, més emparant-nos en qüestions estètiques que en altres motius. Ara bé, si s'ha de debatre, cal fer-ho amb arguments fonamentats. I amb el coneixement d'aquests, que el poble es pronuncie.

L'illa de cases que hi havia davant de la catedral no eren la muralla. Una muralla és una fortificació i una casa és un edifici residencial. La mu-

ralla medieval del segle XIV, que és l'única que se sap amb seguretat que recorre aquest espai en direcció nord-sud, va servir en algun tram, en pocs, però, com a fonamentació per a la construcció d'aquests edificis, però en cap cas s'ha de confondre l'una amb els altres. Avui per avui podem dir que les tasques arqueològiques de seguiment de l'enderroc han permès localitzar part d'aquesta muralla, situada al subsòl, sota les cases i a cops sense cap contacte amb les mateixes.

Els edificis que apareixen als dibuixos de l'artista flamenc Anton van den Wijngaerde, del segle XVI, no són les cases que s'acaben d'enderrocar. Aquestes daten del segle XIX. Els edificis retratats per Wijngaerde eren cases petites, propietat del bisbat, bona part de les quals hauria estat enderrocada per facilitar l'emplaçament d'un cementiri, el fossar de Santa Anna, al segle XVIII. En un moment donat entre finals del segle XVIII i el segle XIX, el bisbat se'n va desprendre i aquest espai va passar a mans de particulars. És a partir d'aquests moments que cal donar les cases de Wijngaerde per totalment perdudes. L'estudi històric que ha d'aclarir com es va desenvolupar aquest procés encara està per fer, si bé alguns dels difunts d'aquest cementiri han aparegut ja sota les cases.

S'ha volgut anar fins i tot més enllà i buscar elements com podria ser un hipotètic urbanisme romà. S'ha parlat de la desfiguració del mateix per l'eliminació del cardo (?). El carrer de la Croera no ha de ser necessàriament el cardo, és a dir, un dels principals carrers que en una ciutat romana ideal n'organitzaria l'estructura urbana. Aquesta idea, que va partir anys ençà com una hipòtesi de l'historiador Ramon Miravall, és això, una hipòtesi, doncs no existeix cap dada arqueològica que, avui per avui, ho confirme. Del que sí que hi ha dades és de l'existència de restes arquitectòniques romanes de caire monumental sota l'Hospitalitat de

Jordi Diloli Fons, Ramon Ferré Anguix, Laura Brício Segura, David Bea Castañó, Jordi Vilà Llorach, Membres del Grespeia-URV

Lourdes o de les esmentades per Joan Abril a inicis del segle XX a l'Hospital de Santa Maria. Aquestes restes reforcen una altra antiga hipòtesi sobre la topografia romana de Tortosa, que és l'emplaçament del fòrum en aquest indret. I val a dir que, a nivell arquitectònic, un fòrum romà és una

plaça monumental.

El carrer de la Croera i el seu entorn no ha estat un espai inalterat al llarg dels mil·lennis. Les intervencions arqueològiques que s'hi han portat a terme demostren que en època andalusina no existia, ja que es documenta l'existència de murs d'entitat que el travessen de costat a costat. D'altra banda, durant la baixa Edat Mitjana, és molt possible l'existència d'almenys un segon carrer paral·lel que l'allunyava de la façana de la catedral romànica, situada en una posició molt més endarrerida respecte a l'actual façana barroca. La façana de la catedral no dona directament al carrer de la Croera fins al segle XVIII.

Sobre un altre dels arguments que s'han esgrimit profusament, com és la intencionalitat del disseny de la façana de la catedral indicant-se que fou ideada per ser vista des de baix,

hem de dir que res més lluny de la realitat. Hi ha testimonis del segle XVIII que expressen la voluntat d'obrir-hi una plaça al davant. Presumiblement, les mateixes mancances econòmiques que van deixar la façana inacabada, problemes agreujats per les convulsions del segle XIX i que obligaren la seu a desprendre's de les parcel·les que hi havia al davant són els veritables motius que expliquen que aquesta plaça no s'arribés a materialitzar mai.

Altres arguments febles són els que s'han expressat per valorar la

arquitectura del poder. A més a més, s'han esgrimit arguments com que el barroc és un moviment estilístic que busca impressionar i commoure, i que això només s'aconsegueix en espais més reduïts, com l'existent abans de l'enderrocament de les cases. Aquesta visió de manual d'història de l'art només és aplicable a les primeres obres del barroc italià iniciat per Borromini, però no té res a veure amb el barroc francès o fins i tot el barroc espanyol, que té com a característica principal la sobrietat i una lleugera tendència al classicisme. En aquest sentit, la façana de la catedral de Tortosa és un dels màxims exponents d'aquest barroc espanyol que podem trobar a la nostra terra.

També s'ha menystingut l'orientació de la façana cap al riu perquè, suposadament, quan es va construir, a l'altra banda de riu només "hi havia camps". Aquest posicionament oblidat almenys dos coses. En primer lloc, el paper del riu Ebre com una de les principals vies de comunicació entre la Mediterrània i l'interior peninsular fins al segle XX, factor que propiciava la contemplació de l'esplendor de la façana de la catedral per part de qualsevol viatger que hi transités. Tampoc hem d'oblidar que a l'altra banda de riu es va desenvolupar ja a l'Edat Mitjana una activa zona extramurs, la raval de la Creu, afavorida pel pas del camí reial que unia València i Barcelona, de forma que tot aquell que arribava a Tortosa des del sud, de València o fins i tot de Castella, s'hauria hagut de topar de ple amb la façana de la catedral.

Com que ja ens hem estès massa i no volem allargar-ho més, només tranquil·litzar a qui tinga por per la degradació natural que pot patir la façana de la catedral, ara que ja no estan les cases per protegir-la. Només cal que miren la façana del palau episcopal, el qual, malgrat haver estat aquest sí un edifici de façana de riu des de l'Edat Mitjana, encara roman en peu. De fet, totes les catedrals del món estan exposades al vent, de dalt o no, i encara més al sol.